

VAK BURGERSCHAP MAAKT SCHOOL VEILIGER

Het niveau van het burgerschapsonderwijs in Nederland is belabberd, blijkt uit onderzoek. Het Haarlem College is een uitzondering. “Niet omdat we dat op een dag besloten hebben, maar omdat we midden in de samenleving staan.”

Een paar minuten voordat de les begint druppelen wat 3 vmbo-leerlingen het klaslokaal binnen. Zodra docent Gideon Simon ze in de smiezen heeft, stieft hij op ze af. “Nee, nee, nee, jullie mogen nog even buiten wachten tot iedereen er is”, zegt hij. Hij trekt de deur resoluut dicht. Als een paar minuten later de groep op de gang compleet is, laat Simon de leerlingen één voor één naar binnen, terwijl hij ze een nummer geeft tussen 1 en 5. “Ga aan tafel zitten met de andere nummers 1, 2, 3, 4 of 5. We gaan vandaag in groepjes aan de slag

met de islam, het christendom, het jodendom, het hindoeïsme en het boeddhisme. Ik heb daarover wat vragen bedacht. De antwoorden mogen jullie samen gaan zoeken en presenteren aan de klas.”

We zijn bij een les maatschappijleer op het Haarlem College in Haarlem-Zuid, een gemengde school voor vmbo en mavo met zo'n duizend leerlingen. “Wij vinden aandacht voor burgerschap heel belangrijk”, zegt adjunct-directeur Viola Scheerder. “Niet omdat we dat op een dag besloten hebben, maar omdat we midden in de samenleving staan en omdat we te maken

In de les maatschappijleer van Gideon Simon beantwoorden leerlingen in groepjes vragen over verschillende religies.

hebben met leerlingen uit diverse culturen en met verschillende achtergronden. Dan is het niet meer dan logisch dat we het in onze lessen hebben over maatschappelijke thema's, want uiteindelijk willen we hier een klimaat creëren waarin leerlingen zich vrij en veilig voelen en waarin ze zelf onderwerpen naar voren brengen.”

ONDERZOEK

Burgerschapsonderwijs is sinds 2005 voor scholen wettelijk verplicht. Bij sommige scholen in het voortgezet onderwijs is het onderdeel van het verplichte vak maatschappijleer, andere scholen verweven het onderwerp in andere vakken.

■■■■

‘Wat leerlingen buiten zien en meemaken, nemen we mee terug naar het klaslokaal’

Met het niveau is het over het algemeen niet best gesteld. Uit recent onderzoek van het Kohnstamm Instituut blijkt dat de kennis over bijvoorbeeld het parlementair stelsel en kiesrecht bij veel leerlingen behoorlijk achterblijft, ook in vergelijking met andere landen. Maar de onderzoekers concluderen ook dat er scholen in Nederland zijn die hun burgerschapsonderwijs goed op orde hebben, zoals het Haarlem College. Volgens docent maatschappijleer Gideon Simon is het vaak ook een kwestie van durven en doen. “Ik neem leerlingen heel vaak mee naar buiten, naar de Tweede Kamer, naar de politierechter, naar het Holocaust Museum. En wat ze daar dan zien en meemaken, nemen we mee terug naar het

klaslokaal.” Scheerder ziet daarvan nog een ander voordeel. “Tijdens zo’n excursie leren jongeren ook meteen hoe ze zich moeten gedragen. Ruim je je troep op? Hoe spreek je de buschauffeur aan? Hoe gedraag je je als groep als je door de stad loopt? Maar het allerbelangrijkste is toch wel dat je ziet dat dingen binnenkomen bij leerlingen zodra ze geconfronteerd worden met andere gedachten en denkbeelden. Daarmee verbreed je hun blik en dat is van onschatbare waarde.”

Gideon Simon is een idealist. Nadat hij zijn studie maatschappijwetenschappen in

Amsterdam afrondde, werkte hij jaren in de media, totdat hij in september 2001 wakker werd geschud door de aanslagen in de Verenigde Staten. “Dat veranderde iets in mij, ik wilde iets doen dat ertoe deed en besloot les te gaan geven. Niet op een witte school in Amsterdam-Zuid, omdat ik daar niet het gevoel had een verschil te kunnen maken, maar dus wel op een gemengde school. Zo idealistisch als toen ben ik niet meer, maar nog steeds is mijn lijfspreuk: wie één mens redt, redt de mensheid.”

Het Haarlem College zorgt ervoor dat leerlingen vanaf het moment dat ze binnen- ▶

Docent Gideon Simon laat christelijke leerlingen met de islam aan de slag gaan en geeft moslimleerlingen de opdracht vragen over het jodendom te beantwoorden.

komen op school aan het denken worden gezet over maatschappelijke thema's. In de mentorlessen maar ook in speciale projectweken. Zo is er sinds jaar en dag het project Roze waarin aandacht besteed wordt aan seksuele diversiteit. "We hebben niet de illusie dat we daarmee alle vooroordelen de wereld uit helpen, maar als het bij 20 procent lukt, zijn we al blij." In het verleden hebben deze lessen ook weleens tot vervelende incidenten geleid, vertelt Simon. Zo herinnert hij zich een voorval waarbij een lesbische COC-medewerker na een gastles werd bedreigd door een leerling met een

streng katholieke achtergrond. Heeft hij zelf ook weleens te maken gehad met agressie? Simon: "Ja, maar ik heb wat dat betreft een teflonlaag. Zeker als het gaat om impulsieve acties. Maakt iemand bijvoorbeeld de Hitlergroet dan denk ik alleen maar 'wat zielig'. Maar ik moet toegeven dat het anders wordt als leerlingen er echt over hebben nagedacht en dan bijvoorbeeld stellen dat er nooit zo iets als een Holocaust heeft bestaan. Dan kan ik heel fel worden en probeer ik hen op andere gedachten te brengen."

GRIMMIG

Het is rumoerig in de klas. Als het groepje dat het hindoeïsme moest onderzoeken zijn bevindingen presenteert, zitten twee meiden van het christendom-groepje te klieren en te giechelen. Simon stuurt ze de klas uit, maar gaat meteen weer over tot de orde van de dag. Simon: "Een vriend van me is ooit in India geweest en vertelde me dat je als automobilist voorrang moet geven aan koeien omdat ze heilig zijn." Leerlingen lachen. Even later wordt de sfeer grimmiger als een ander groepje, bestaande uit een paar moslimjongens, de vragen over het jodendom klassikaal beantwoordt. De manier waarop ze het woord 'jood' uitspreken staat Simon niet aan en hij vraagt waarom ze dat doen. De jongens hebben direct door waar Simon op doelt en verontschuldigen zich.

"Ik beïnvloed de samenstelling van de groepjes bij zo'n opdracht bewust", legt Simon na de les uit. "Zo laat ik christelijke leerlingen met de islam aan de slag gaan en geef ik moslimleerlingen de opdracht vragen over het jodendom te beantwoorden. Ik denk niet dat ik de Jodenhaat bij moslims kan wegnemen, maar het is al winst als ik ze kan laten inzien dat de onderlinge verschillen niet eens zo groot zijn en dat een religie slechts een religie is."

Ook probeert Simon regelmatig een discussie uit te lokken. Als voorbeeld noemt hij een voorval waarbij twee van zijn leerlingen met elkaar in discussie gingen over het Turks-Koerdische conflict. "Het ene meisje hing het gedachtegoed van de Turkse president Erdogan aan, het andere meisje had Koerdische ouders die in de jaren negentig vanuit Turkije waren gevlucht. Een zwaar beladen onderwerp voor beiden dus. Ze verschilden heel sterk van mening, maar als je zag met hoeveel respect ze met elkaar over het conflict praatten... Dat leerlingen zich zo veilig voelen dat ze dat durven, mooi kun je het als docent niet krijgen."

Simon voelt op zijn school een enorm breed draagvlak. "Onze directie steunt alle projecten die we hier als docenten maatschappijleer draaien. Nu ben ik bijvoorbeeld heel druk met een 4/5 mei-project over de Tweede Wereldoorlog en straks komt 'Harlem to Harlem' er weer aan, een project over racisme. Naar mijn gevoel raak je de kern van burgerschapsonderwijs met dit soort projecten. Het vak leent zich daar ook heel goed voor. Bij een vak als wiskunde is $1 + 1$ al eeuwen 2, maar in ons vak is wat gisteren gebeurde vandaag alweer achterhaald."

‘Ik denk niet dat ik de Jodenhaat bij moslims kan wegnemen’

Het Haarlem College hecht veel waarde aan maatschappijleer. Dat blijkt ook uit het feit dat het vak een volwaardige plaats inneemt in het examencurriculum.

Dat de school veel waarde hecht aan maatschappijleer blijkt uit het feit dat het vak een volwaardige plaats inneemt in het examencurriculum. Simon: “Dat doen we om het vak een bepaald cachet te geven.” Bij het Haarlem College doen niet alleen docenten maatschappijleer aan burgerschapsonderwijs, vertelt adjunct-directeur Scheerder. “Ook in andere lessen komen maatschappelijke onderwerpen aan de orde. Aan onervaren docenten bieden we intervisie waarin ze handvatten krijgen aangereikt hoe ze in de klas kunnen omgaan met bijvoorbeeld een onderwerp als homohaat. Je kunt als beginnend docent een open blik hebben en een goede wil, maar bij zulke heftige onderwerpen moet je toch echt van goeden huize komen. Intervisie helpt daarbij.” ■

LEES OP PAGINA 78 HET OPINIESTUK ‘VERNIEUWING VAK BURGERSCHAP MOET OP SCHOOL BEGINNEN’.

Tips & tricks

Hoe geef je als school burgerschapsonderwijs vorm? Zes tips.

- Creëer een veilig en open schoolklimaat. Leerlingen mogen vinden wat ze vinden en worden gewaardeerd om wie ze zijn.
- Zorg voor een schoolbrede invulling. Daarin zijn de onderlinge omgang, de dagelijkse gang van zaken en de onderwijshoud met elkaar verbonden.
- Sluit voor de pedagogische en didactische aanpak aan bij de leefwereld van jongeren en geef ruimte aan gesprek en discussie.
- Geef veel aandacht aan basiswaarden (tolerantie, non-discriminatie) en leer jongeren omgaan met diversiteit.
- Formuleer een gezamenlijke visie op burgerschap en werk die uit in concrete doelen.
- Zorg voor een ondersteunende omgeving door draagvlak onder schoolleiding en docenten te creëren. Versterk ook de kennis en vaardigheden van docenten.

BRON: ONDERZOEKSRAPPORT ONDERWIJS IN BURGERSCHAP: WAT SCHOLEN KUNNEN DOEN, KOHNSTAMM INSTITUUT, 2016